

بررسی کارکرد نمایش فیلم در آموزش نوین متون ادبی؛ مطالعه موردی: آموزش شاهنامه

محمد کاظم نظری قره چماق^۱

چکیده

تلفیق روش سنتی تدریس با شیوه‌های نوین مبتنی بر کاربرد فناوری دیداری و شنیداری، افزون بر روان‌سازی فرآیند یادگیری و تعمیق آن، می‌تواند اهداف حیطه عاطفی را نیز برآورده کند. پژوهش بینارشته‌ای حاضر براساس "تلفیق" و "تعامل" حوزه‌های تعلیم و تربیت، روان‌شناسی، سینما و ادبیات نوشته شده است که از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش، توصیفی-پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش، شامل تمامی دانش‌آموزان پایه یازدهم دوره متوسطه دوم شهر تربت‌جام است که از این بین، ۶۰ نفر به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب شدند. ابزار اندازه‌گیری، نمایش فیلم عروسکی/افسانه ماردوش در تدریس درس "کاوه دادخواه" از کتاب فارسی پایه یازدهم و پرسشنامه محقق‌ساخته است. پرسشنامه در سه حیطه تنظیم شده است؛ طبقه A: پرسش‌هایی که یادگیری حیطه‌های شناختی و مهارتی در تدریس را می‌سنجند؛ طبقه B: پرسش‌هایی که حیطه عاطفی و انگیزشی و الگوگیری را ارزیابی می‌کنند و طبقه C: پرسش‌هایی که امکانات و توانایی‌های سمعی و بصری فیلم را در یادگیری، مورد ارزشیابی قرار می‌دهند. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد در حیطه‌های شناختی و عاطفی، نمایش فیلم در تکمیل و ثبات یادگیری، آشنایی دانش‌آموزان با شاهنامه، رغبت آنان نسبت به کسب هویت ایرانی، الگوپذیری از شخصیت‌های شاهنامه و حس وطن‌دوستی تأثیر بالایی دارد. بیشترین تأثیر بر دانش‌آموزان، علاقه به استفاده از نام‌ها و واژه‌های اصیل ایرانی است و کمترین اقبال مربوط به جلوه‌های سمعی و بصری فیلم است.

واژه‌های کلیدی: تدریس، شاهنامه و سینما، فیلم و آموزش ادبیات، اهداف رفتاری، نظریه الگوگیری.

^۱ دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران
Mk.nazari@yahoo.com.

مقدمه

کاربرد روش‌های نوین تدریس و بهره‌گیری از ظرفیت‌های گوناگون در امر آموزش، جهت یادگیری عمیق و همه‌جانبه، پرداختن به تحقیقات بینارشته‌ای را در حوزه تعلیم و تربیت، بیش از پیش ضروری ساخته‌است. با "تلفیق" و "تعامل"^۱ ظرفیت‌ها و مؤلفه‌های ویژه رشته‌های گوناگون (از قبیل مبانی نظری، روش تحقیق، داده‌ها و اطلاعات، منابع تخصصی، صاحب‌نظران، کارکردها، نشریه‌های تخصصی) می‌توان فرایند پاسخگویی به یک سؤال، حل یک مسئله پیچیده یا کاربرد یک روش جدید در انتقال مطالب علمی را فراهم و تسریع کرد. «بینارشته‌ای عبارت است از فرآیند پاسخ به سؤال، حل یک مسئله یا مواجهه با یک موضوع پیچیده و گسترده که نتوان با یک رشته یا تخصص بدان پرداخت» (Klein, newell, 1997: 393- 394). در تعریفی دیگر «تحقیقات بینارشته‌ای شامل تحقیقاتی است که با درهم‌تنیدن اطلاعات و نظریه‌های دو یا چند رشته با شاخه‌های مختلف علوم به حل مسائلی می‌پردازد که پاسخ‌شان در فضای محدود یک رشته یا علم به دست نمی‌آید» (انوشیروانی، ۱۳۹۲: ۴). رابطه ارجاعی (بینامتنیت)، رابطه کارکردی و رابطه قدرت (توان) انواع رابطه بینارشته‌ای محسوب می‌شوند (پرویزی، ۱۳۸۸: ۱۱). منظور از رابطه کاربردی بین رشته‌ها «اصلاح و بسط یک چارچوب نظری از یک قلمرو برای کاربست آن در قلمروی دیگر» است (چاندرا موهان، ۱۳۸۸: ۲۸).

نظر لینچ^۳ نیز این است که «مطالعات میان‌رشته‌ای، صرفاً به معنای احاطه بر چند رشته یا انجام مشترک کار توسط افرادی با تخصص‌های مختلف نیست؛ بلکه در آن از آموزه‌های رشته‌های مختلف برای بسط مدل‌های مفهومی، توضیح و مفهومی کردن نتایج، به‌کارگیری روش‌های یکدیگر و ایده‌گرفتن از دانش زمینه‌ای رشته‌های مختلف استفاده می‌شود» (قاسمی و امامی میبیدی، ۱۳۹۴: ۵).

با تعامل و تلفیق رشته‌ها در حوزه تعلیم و تربیت، می‌توان به روشی نوین و خلاق در شیوه تدریس دست یافت که فرایند یادگیری و یاددهی را نسبت به روش‌های سنتی کارآمدتر کند و با انتظارات سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مطابقت داشته باشد. از سویی این حوزه در عمل با مشکلات زیادی روبه‌روست؛ «یکی از مشکلات کنونی، این است که به‌خاطر نبود یک نظریه تربیتی کاملاً مشخص، گفتگو در باب عمل، یک سلسله تعمیم‌های تجربی کنترل‌نشده و نامنظم است یا یک رشته اندرزه‌ها و پیشنهادهای فاقد شواهد تجربی» (اسمیت، ۱۳۹۰: ۱۱۳). در این باره پژوهش بینارشته‌ای حاضر مبتنی بر اجرای یک روش تدریس نگاشته شده‌است که نشان دهد در مقام عمل چگونه می‌توان از دستاوردها و ظرفیت‌های سینما و فیلم و روان‌شناسی در امر تعلیم و تربیت نیروی انسانی در حوزه ادبیات فارسی استفاده کرد.

¹ integrating

² interacting

³ lynch

چند درس در کتاب‌های ادبیات فارسی دوره دوم متوسطه، به ادبیات حماسی و داستان‌های شاهنامه اختصاص یافته‌است. جهت نشان‌دادن تأثیر فیلم بر حیطه عاطفی و تکمیل فرایند یادگیری در حیطه شناختی و مهارتی، درس "گاوِه دادخواه" از کتاب یازدهم انتخاب شد و پس از تدریس با روش مشارکت گروهی، فیلمی متناسب با موضوع درس نمایش داده شد. با این روش در پی پاسخ به این پرسش‌ها هستیم:

۱. نمایش فیلم یا پویانمایی در تدریس بخش‌هایی از شاهنامه، در رسیدن به اهداف حیطه عاطفی و تکمیل و ثبات یادگیری در اهداف حیطه‌های شناختی و مهارتی چه تأثیراتی دارد؟

۲. تدریس با شیوه نمایش فیلم، چه اندازه به گسترش فرهنگ شاهنامه در بین دانش‌آموزان کمک می‌کند؟

پیشینه پژوهش

درباره تأثیر نمایش فیلم بر آموزش و یادگیری، کتاب‌ها و مقالات متعددی نوشته شده‌است؛ از جمله: وادی^۱ و دراکسler^۲ (۱۳۸۴) در کتاب *فناوری برای آموزش (قابلیت‌ها، پارامترها و چشم‌اندازها)* در شانزده فصل کوشیده‌اند پیچیدگی‌ها و تنگناهای مدرن‌سازی نظام‌های آموزشی، اعم از آموزش‌وپرورش و آموزش عالی را با توجه به برنامه‌های توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش تجزیه و تحلیل کنند. دشتی (۱۳۹۲) در مقاله «فیلم و یادگیری ماندگار: نگاهی به اهداف و آثار جشنواره بین‌المللی رشد»، ابتدا به تاریخچه استفاده از فیلم آموزشی در ایران پرداخته و آورده‌است که نخستین جشنواره بین‌المللی فیلم‌های علمی و آموزشی و تربیتی در سال ۱۳۴۲ برگزار شد و پس از پیروزی انقلاب، بعد از وقفه‌ای، جشنواره بین‌المللی فیلم رشد در سال ۱۳۶۴ شروع شد. او در ادامه به شرایط ماندگاری جشنواره فیلم رشد و تأثیرگذاری آن در فرایند یاددهی-یادگیری پرداخته‌است. خطایی (۱۳۹۱) در مقاله «کاربرد چندرسانه‌ای در آموزش غیرمستقیم و فرهنگ‌سازی نزد کودکان و نوجوانان: با تأکید بر فیلم و بازی‌های رایانه‌ای»، کوشیده‌است با روش غیرمستقیم توجیه کند آموزش، انتقال و ترویج ارزش‌های اخلاقی، علمی و فرهنگی از طریق چندرسانه‌ای‌ها، به‌ویژه فیلم، پویانمایی و رایانه، موجب تحوّل اخلاقی و فرهنگی در کودکان و نوجوانان می‌شود. خاشی جمال‌زهی (۱۳۹۹) در مقاله «تأثیر روش تدریس دیداری با استفاده از پاورپوینت، فیلم و عکس و بر مبنای الگوی مدیریت آموزشی بر یادگیری مفهومی»، به این نتیجه می‌رسد که الگوی مدیریت آموزشی بر اساس تدریس دیداری، بر یادگیری مفهومی درس تاریخ تأثیر قابل توجهی داشته‌است. ابراهیمی و طالعی (۱۳۹۵) در مقاله «آموزش زبان با کمک فیلم»، رسیدن به برخی از اهداف آموزشی را، بدون بهره‌گیری از فیلم، بسیار مشکل می‌دانند و کوشیده‌اند تا اهداف و تأثیر فیلم‌های آموزشی را در آموزش زبان دوم بیان کنند. مقالات دیگری نیز در دسترس است که تأثیر نمایش فیلم را در تدریس دروس مختلف بررسی

¹ Wadi

² Draxler

کرده‌اند؛ اما در موضوع تأثیر نمایش فیلم در آموزش درس‌های شاهنامه در کتب درسی، تاکنون پژوهشی انجام نشده است.

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر ماهیت و روش، از نوع توصیفی-پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش، شامل تمام دانش‌آموزان پایه یازدهم دوره متوسطه دوم شهر تربت‌جام است که از این بین تعداد ۶۰ نفر دانش‌آموز پسر از دو دبیرستان نمونه دولتی و استعدادهای درخشان، با نمونه‌گیری خوشه‌ای، انتخاب شدند.

ابزار اندازه‌گیری، نمایش فیلم *عروسکی افسانه ماردوش* در تدریس درس "کاهه دادخواه" و پرسشنامه محقق ساخته است. این پرسشنامه در سه حیطه تنظیم شد؛ طبقه A: پرسش‌هایی که تکمیل و ثبات روند یادگیری حیطه‌های شناختی و مهارتی در تدریس را می‌سنجند؛ طبقه B: پرسش‌هایی که حیطه عاطفی و انگیزشی و الگوگیری را می‌سنجند و طبقه C: پرسش‌هایی که امکانات و توانایی‌های سمعی و بصری فیلم در جهت یادگیری درس را مورد ارزیابی قرار می‌دهند.

برای سنجش روایی پرسشنامه، از روش روایی محتوایی استفاده شده است. پرسشنامه در اختیار کارشناسان و متخصصین قرار گرفت و پس از بررسی نظرات آن‌ها، روایی پرسشنامه تأیید شد؛ «منظور از روایی این است که مقیاس و محتوای ابزار یا سؤالات مندرج در ابزار، دقیقاً متغیرها و موضوع مورد مطالعه را بسنجد» (سکاران، ۱۳۸۸: ۶۵).

بررسی پایایی این پرسشنامه با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ انجام شد که بر اساس پیشنهاد کلاین^۱ (۱۹۹۹)، به‌طور عمومی برای آزمون‌های شناختی، مانند آزمون‌های هوش، ارزش مورد قبول ۰/۸ و برای آزمون‌های توانایی، ارزش مورد قبول پایایی ۰/۷، مناسب است. «منظور از پایایی این است که ابزار اندازه‌گیری در شرایط یکسان تا چه اندازه نتایج یکسانی به دست می‌دهد» (سرمد و دیگران، ۱۳۸۶: ۱۳۵). در این پژوهش ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه ۰/۸۶ است که نشان می‌دهد پرسشنامه از اعتبار مطلوبی برخوردار است. این ضریب برای طبقه A، ۰/۷۰، طبقه B، ۰/۷۷ و طبقه C، ۰/۷۴ است.

در تجزیه و تحلیل داده‌ها، از نرم‌افزار SPSS18، آمار توصیفی شامل فراوانی و درصد و از آمار استنباطی شامل آزمون t تک‌نمونه و آزمون رتبه‌ای فریدمن استفاده شد.

تبیین نظری موضوع

استفاده از روش بینارشته‌ای برای امور چون تدریس چالش‌هایی دارد. «چالش فراروی میان‌رشته‌ای‌گرایی در عرصه تدریس و یادگیری، غالباً به فائق‌آمدن بر ناهمخوانی موجود بین سطح علائق، منافع و ... و آمادگی برای مبادرت به تغییرات در ساختارهای سازمانی مربوط می‌شود» (چاندرا موهان، ۱۳۸۹: ۳۴۸). هنگام اجرای این شیوه تدریس و نگارش این پژوهش نیز برخی چالش‌ها وجود دارند؛ اما با تغییرات

^۱ Klein

اجتماعی و فرهنگی و پیشرفت‌های علمی و تکنولوژیکی، بسیاری از چالش‌ها و موانع از بین خواهند رفت. در این قسمت از پژوهش، به تبیین آن دسته از مبانی نظری در حوزه‌های تعلیم و تربیت، روان‌شناسی، فیلم و سینما و ادبیات می‌پردازیم که در نوشتن این جستار به کار آمده‌اند.

الف. اهداف کلی تعلیم و تربیت در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

انسان موجودی مستعد برای رسیدن به کمال است. برنامه‌ها و اهداف تعلیم و تربیت، به‌منظور تسهیل سیر صعودی و استکمال انسان در همه ابعاد طراحی می‌شوند. «تعلیم و تربیت عبارت است از کشف استعدادها، طبیعی و شکوفاساختن آن‌ها» (کاردان و دیگران، ۱۳۷۴: ۳۴۱). در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، به‌عنوان طرح و برنامه هدفمند تعلیم و تربیت، به «بهره‌گیری از تجهیزات و فناوری‌های نوین آموزشی و تربیتی در راستای اهداف» (بی‌نام، ۱۳۸۹-۱۳۹۰: ۳۲) چند بار اشاره شده‌است و در توصیفات مدرسه نیز ویژگی‌هایی چون «پاسخگویی به نیازها، علایق و رغبت دانش‌آموزان در راستای مصالح و چهارچوب نظام معیار اسلامی»، «تسهیل‌کننده هدایت و یادگیری» و «برخوردار از بهره‌مندی فناوری آموزشی در سطح معیار» ذکر شده‌است (همان: ۲۳). در چشم‌انداز این سند، به ویژگی دیگر مدرسه؛ یعنی «توانمند در زمینه‌سازی برای شکوفایی فطرت و استعداد و شکل‌گیری هویت یکپارچه اسلامی، انقلابی- ایرانی دانش‌آموزان، با توجه به هویت اختصاصی آنان» اشاره شده‌است. (همان: ۲۱). در «بیانیه ارزش‌ها» از این سند، به مواردی چون «صیانت از وحدت ملی و انسجام اجتماعی با محوریت هویت مشترک اسلامی- ایرانی و ... وطن‌دوستی و افتخار به ارزش‌های اصیل و ماندگار اسلامی- ایرانی» (همان: ۱۸) اشاره شده‌است. در این ارجاعات، دو موضوع مورد تأکید است: یکی کسب هویت اسلامی- ایرانی و دیگری بهره‌مندی از تجهیزات و فناوری‌های نوین در آموزش.

ب. تبیین فواید نمایش فیلم و نظریه الگوگیری مبنای یادگیری مشاهده‌ای از بندورا

یکی از اهداف استفاده از فیلم به‌عنوان وسیله کمک آموزشی، این است که در تعمیق یادگیری، از طریق تحت تأثیر قراردادن حواس بینایی و شنوایی، نقش مؤثری دارد؛ به‌گونه‌ای که «۰/۷۵ یادگیری از طریق کاربرد حس بینایی و ۰/۱۳ از طریق حس شنوایی صورت می‌گیرد» (آرمین، ۱۳۹۳: ۲۴۹). «یادگیری گروهی، تکرار تجربه‌های یادگیری، صرفه‌جویی‌ها، ایجاد انگیزه، فراهم‌آوردن تجربه‌های یادگیری خاص و نشان‌دادن حرکت» (همان: ۲۳۰)، از جمله مزایای کاربردی فیلم در موقعیت‌های آموزشی است که به درک عمیق‌تر یادگیری و رسیدن به اهداف آموزشی در حیطه‌های شناختی و عاطفی کمک بسزایی می‌کند.

استفاده از امکانات دیداری و تأثیر آن‌ها در یادگیری، مورد تأیید روان‌شناسان

است. آلبرت بندورا^۱ (۱۹۲۵) بر نظریه "الگوگیری" مبنای یادگیری مشاهده‌ای تأکید دارد. «این اندیشه که یادگیری می‌تواند از طریق مشاهده یا نمونه و مثال به‌جای تقویت مستقیم انجام گیرد، بارزترین جنبه نظریه یادگیری اجتماعی بندورا است. از طریق الگوگیری؛ یعنی مشاهده‌کردن رفتار یک سرمشق یا الگو و بعد تکرار رفتار، امکان اکتساب پاسخ‌هایی فراهم می‌شود که قبلاً هرگز انجام نگرفته‌اند یا نشان‌داده نشده‌اند؛ همچنین می‌توان پاسخ‌هایی را که پیشاپیش در خزانه رفتاری یک شخص وجود دارد، تقویت یا تضعیف کرد» (شولتز، ۱۳۸۹: ۴۹۹).

ج. ظرفیت‌های نمایشی شاهنامه

شاهنامه فردوسی ظرفیت‌های زیادی در ایجاد و رشد هنرهای گوناگون فراهم کرده‌است. «هنرهای تجسمی، دیوارنگاری، مصورسازی کتاب‌ها و هنرهای نمایشی» (طالبی، ۱۳۶۹: ۱۰۸) و «نقالی، نقاشی مینیاتور و تذهیب، نقش قالی، کوزه، کاشی، منبت‌کاری و ورزش باستانی» (خالقی مطلق، ۱۳۹۵: ۳۹)، برگرفته و ملهم از شاهنامه هستند. با گسترش تئاتر و فیلم و بهره‌گیری هنر نمایشی از آثار ادبی، شاهنامه فردوسی، همواره یکی از آثاری بوده‌است که توجه هنرمندان این حوزه را به خود جلب کرده‌است. «در تصور من، تراژدی‌های شاهنامه؛ جمشید، سهراب، اسفندیار، سیاوش، جریره و... از زیباترین و غنی‌ترین تراژدی‌های موجود در جهان‌اند و به محض آنکه شما "کلید اجرایی" آن را یافتید، تبدیل می‌شوند به آثار نمایشی بسیار باارزش و در خور تعمق» (هاتفی، ۱۳۶۹: ۱۷۸).

روند نمایشنامه‌نویسی از شاهنامه از سال (۱۲۹۳ ق.) شروع شد و تا سال (۱۳۵۰ ش.) تعداد ۸۲ نمایشنامه بر اساس داستان‌های شاهنامه، نوشته و اجرا شد (خالقی مطلق، ۱۳۹۵: ۳۹).

«طرح داستانی، شخصیت، کشمکش، بحران، نقطه اوج، معرفی و گفتگو» (بلیکر، ۱۳۷۲: ۱۴۹) عناصر فیلمنامه هستند. با نگاهی به پژوهش‌های علمی انجام شده در مورد شاهنامه، مشخص می‌شود که این اثر، از تمام عناصر داستانی و مشترک با فیلمنامه برخوردار است؛ دارای طرح و چهارچوب منظم و شخصیت‌پردازی‌های دارای توازن و در اوج و فرود (طالبی، ۱۳۶۹: ۱۰۸)، حضور کشمکش که از عناصر وابسته پیرنگ است (موسوی و زارعی، ۱۳۸۷: ۱۶۵)، پیرنگ داستان‌ها هرچند هم‌سنگ نیستند؛ اما بیشتر آن‌ها از پیرنگی محکم برخوردار هستند (کی‌ماسی، ۱۳۹۵: ۳۹)، گفت‌وگوهای متنوع (همان: ۳۷؛ موسوی و زارعی، ۱۳۸۷: ۱۶۵)، حضور کشمکش و جدال همیشگی در شاهنامه (موسوی، ۱۳۹۲: ۳۳۵) که بحران و نقطه اوج و معرفی را نیز در پی دارد. بدین ترتیب می‌توان نتیجه گرفت که ظرفیت نمایشی شاهنامه در قالب تئاتر، فیلم و پویانمایی وجود دارد^(۱).

تهیه فیلم بر اساس شاهنامه از گذشته شروع شده‌است^(۲). برخی از این فیلم‌ها «از نظر بازی، گفتگو، صحنه‌سازی و موسیقی کیفیت بالایی ندارند» (خالقی مطلق،

¹ Albert Bandura

۱۳۹۵: ۳۹). با اینکه تمام زمینه‌های فیلم‌سازی از شاهنامه فراهم است، فیلم‌های ساخته‌شده از این اثر سترگ، از نظر کیفی و کمی در حد قابل قبولی نیستند.

اهداف تدریس

عنوان درس "کاوه دادخواه" است. اهدافی که در تدریس این درس باید دنبال شوند، به شرح زیر است:

اهداف تدریس درس "کاوه‌ی دادخواه" از شاهنامه (نگارنده، ۱۳۹۹)

هدف کلی	آشنایی با یک نمونه داستان حماسی و دریافت ویژگی‌های آن
رنوس مطالب	حماسه چیست؟، ویژگی‌های حماسه، بررسی ویژگی‌های حماسه در این درس، بررسی شخصیت ضحاک، علت شورش کاوه بر ضد ضحاک، چگونگی روی کارآمدن فریدون.
هدف‌های جزئی	انتظار می‌رود دانش‌آموز در پایان تدریس: تعریف حماسه را بداند، ویژگی‌های حماسه را درک کند و در درس تشخیص دهد، روی کارآمدن ضحاک و علت ماردوش شدن او را بداند، نماد مارها، چاره‌اندیشی ارمایل و گرمایل و علت شورش کاوه بر ضد ضحاک را بداند، با انقلاب مردمی در اساطیر آشنا شود، بتواند از روی متن درس بخواند، با معنی لغات مشکل آشنا شود، آرایه‌های به‌کاررفته در متن را تشخیص دهد، بتواند ابیات را معنی کند، به شاهنامه و منش پهلوانان و نام‌ها و واژگان فارسی علاقه‌مند شود، حس شجاعت و میهن‌دوستی در او تقویت شود، با لحن حماسی آشنا شود و بتواند ابیات درس را با این لحن بخواند.
هدف‌های رفتاری	انتظار می‌رود دانش‌آموز پس از تدریس درس جدید بتواند: الف. حیطه شناختی: حماسه را تعریف کند، ویژگی‌های حماسه را نام ببرد، ویژگی‌های حماسه را در درس تشخیص دهد، درباره نتیجه ناسپاسی جمشیدشاه نسبت به خداوند و برگشتن بخت و اقبال از او، بحث و گفت‌وگو کند، علت شورش کاوه آهنگر علیه ضحاک را تجزیه و تحلیل کند، لغات ناآشنا و بیت‌های شعر را به نثر روان معنی کند، آرایه‌های به‌کاررفته در درس را بشناسد و تشخیص دهد، مفاهیم بیت‌ها را درک کند، توانایی درک مفاهیم یک بیت را با ابیات دیگر کسب نماید. ب. حیطه مهارتی: بتواند شعر را با لحن حماسی بخواند، بتواند پیرنگ داستان را برای بقیه تعریف کند، در فرآیند یاددهی و یادگیری مشارکت فعال داشته باشد. ج. حیطه عاطفی: به مباحث درس به دقت توجه کند، برای تکمیل آموخته‌ها و تهیه مطالب جدید، از خود علاقه نشان دهد، واژه‌های فارسی و نام‌های فارسی را بپسندد، به الگوبرگشتی از منش و رفتار نیک قهرمانان داستان رغبت داشته باشد، حس شجاعت و میهن‌پرستی او تهییج شود.

مراحل اجرای تدریس

این روش تدریس، تلفیقی از روش مشارکت گروهی (توضیح معلم و مشارکت گروهی در بحث) در یک جلسه و روش مشاهده‌ای با نمایش فیلم به‌عنوان فناوری

نویسن در جلسه دوم است.

در جلسه اول، دانش‌آموزان کلاس به چهار یا پنج گروه تقسیم می‌شوند و بعد از فعالیت‌های مقدماتی و ارزش‌ابی تشخیصی از اطلاعات دانش‌آموزان، خلاصه داستان از پایان کار جمشید، تا پایان کار ضحاک و دربندکردن او در دماوند، ارائه می‌شود. معلم قسمتی از متن درس را با لحن حماسی می‌خواند. ادامه تدریس با مشارکت گروهی دانش‌آموزان پیش می‌رود. رفع اشکال، معنی واژه‌های مهم و دشوار، بازگردانی ابیات، شناخت و تشخیص زیبایی‌های ادبی، پاسخ ارزیابی‌های پایان درس و همچنین ارزشیابی تکوینی به کمک گروه‌ها و راهنمایی و توضیحات تکمیلی معلم انجام می‌پذیرد.

در جلسه دوم، فیلم *عروسکی افسانه ماردوش*، شماره ۳ ساخته حسین مرادی‌زاده به مدت یک ساعت و چهل دقیقه نمایش داده می‌شود. این فیلم با موضوع درس سنخیت دارد.

هدف از نمایش فیلم

در فرایند آموزشی مهم است بدانیم آیا دانش‌آموزان آنچه را که باید یاد می‌گرفتند، فراگرفته‌اند؟ زمان معمول تدریس این درس دو جلسه است؛ آیا با صرف این زمان و با توجه به اهداف پیش‌بینی‌شده، می‌توان اطمینان حاصل کرد که معلم با تمام تجربه، بعد از تدریس، به حد مطلوبی از اهداف رسیده‌است؟ فرض بر این‌که پاسخ مثبت است؛ آیا می‌توان به حد بسیار مطلوب و عالی هم رسید؟ مثلاً آیا به این اهداف در حیطه شناختی به حد بسیار مطلوبی رسیده‌است که همه دانش‌آموزان بتوانند ویژگی‌های حماسه را در درس تشخیص دهند؟ درباره نتیجه ناسپاسی جمشید نسبت به خداوند و برگشتن بخت و اقبال از او قضاوت کنند یا علت شورش کاوه آهنگر علیه ضحاک را تجزیه و تحلیل نمایند؟ حتی در این حیطه، بعضی ابهامات ذهنی دانش‌آموزان در روش معلم‌محور و مشارکت گروهی برطرف نمی‌شوند؛ مثلاً وقتی در پیرنگ داستان صحبت می‌شود که ارمایل و گرمایل روزانه یک نفر را پنهان می‌کردند و او را در فرصتی مناسب به خارج از درگاه ضحاک می‌فرستادند، این ابهام همواره در ذهن به‌وجود می‌آید که با چه شگرد یا حيله‌ای این فرد را از قصر ضحاک خارج می‌کردند؛ یا این ابهام که ارتباط فرانک و کاوه با فریدون در این مدت چگونه بوده‌است و ابهاماتی دیگر از این قبیل. در حیطه مهارتی، آیا دانش‌آموزان می‌توانند ابیات را با لحن حماسی تقلید کنند و بخوانند و از تغییر تن صدا خجالت نکشند؟ و آیا در این مورد الگویی واضح دارند؟ در حیطه عاطفی و نگرشی، چه میزان علاقه و انگیزش در آن‌ها به‌وجود آمده‌است که بعد از کلاس نیز بتوانند مطالب دیگری درباره حماسه و شاهنامه دنبال کنند؟ و آیا اهداف حیطه عاطفی؛ چون وطن‌پرستی، شجاعت، کسب هویت و... برآورده شده‌است؟

با این توضیحات بهتر است این سؤال را از خود بپرسیم که چگونه می‌توان به تمامی اهداف یادشده، دست یافت که هم در حیطه شناختی، خواسته و دغدغه دانش‌آموز از بُعد آزمون‌ها برطرف شود و هم در دیگر حیطه‌ها به اهداف رفتاری

مناسب برسیم؟ آیا با استفاده از یک شیوه تدریس تلفیقی می‌توان به درصد قابل توجهی از تمام اهداف رسید؟

هدف ما از نمایش فیلم، رسیدن به اهدافی است که حیطه شناختی و مهارتی را تکمیل کند، ابهامات را برطرف سازد و یادگیری را ثبات بخشد و مهم‌تر از همه، اهداف حیطه عاطفی را برآورده کند؛ یعنی عمل یادگیری مستقیم، همراه با انگیزه و نتیجه‌ای پایدار.

پرسشنامه

برای سنجش اینکه چه میزان توانسته‌ایم به اهداف رفتاری برسیم، ناگزیر از اجرای آزمون کلاسی و سنجش با پرسشنامه هستیم. هدف از آزمون کلاسی، سنجش اهداف حیطه شناختی و مهارتی است. همان‌طور که در مقدمه ذکر شد، هدف این جستار، بررسی میزان تأثیر فیلم بر اهداف حیطه عاطفی و نیز بر تکمیل یادگیری در حیطه شناختی و مهارتی است. اهداف حیطه عاطفی با آزمون کلاسی سنجش نمی‌شود. در حیطه شناختی و مهارتی، یادگیری تکمیلی مدنظر این پژوهش فراتر از حد اهداف کتاب است؛ پس ناگزیر تغییرات یادگیری را با پرسش‌نامه از خود دانش‌آموزان جویا شده‌ایم. علاوه بر سنجش اهداف ذکرشده، تلاش شد که میزان امکانات و توانایی فیلم نیز سنجیده شود. بر این اساس پرسش‌نامه‌ای در سه طبقه تنظیم شد و در اختیار ۶۰ دانش‌آموز قرار گرفت. عنوان هر طبقه و محتوای پرسش‌ها در جدول‌های ۲، ۴ و ۶ ذکر شده‌اند و به منظور طولانی‌نشدن مطلب، از ذکر آن‌ها در این قسمت خودداری می‌شود.

آمار و تحلیل

هر تحقیق و بررسی و تحلیل، نیازمند داده‌های مستند و مبتنی بر واقعیت است. در این تحقیق، پرسشنامه با دقت و با مشاوره و راهنمایی صاحب‌نظران طراحی شده است.

طبقه A:

جدول ۱. توزیع فراوانی و درصد پاسخ دانش‌آموزان به پرسش‌های مربوط به تکمیل و ثبات روند یادگیری حیطه‌های شناختی و مهارتی

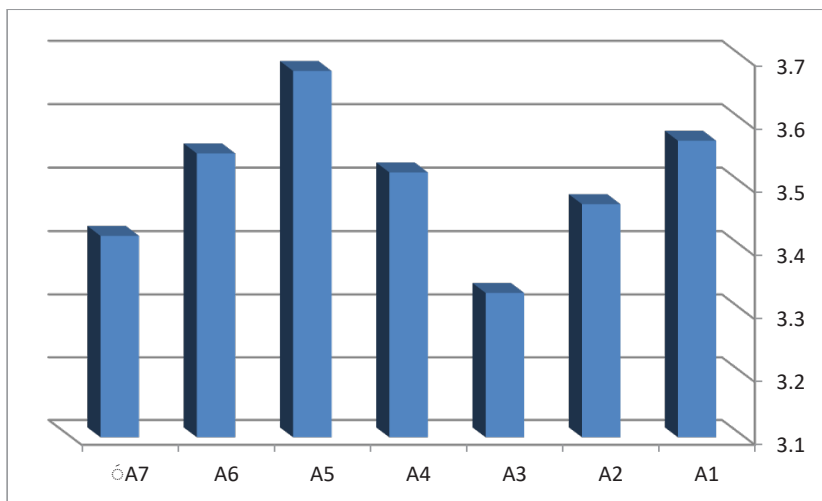
(نگارنده، ۱۳۹۹)

سؤال	خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد		کل
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
A1			۶	۱۰	۱۹	۳۱/۶۷	۳۰	۵۰	۵	۸/۳۳	۱۰۰
A2			۱۰	۱۶/۶۷	۲۴	۴۰	۱۴	۲۳/۳۳	۱۲	۲۰	۱۰۰
A3	۱	۱/۶۷	۹	۱۵	۲۴	۴۰	۲۱	۳۵	۵	۸/۳۳	۱۰۰
A4	۲	۳/۳	۴	۶/۷	۲۵	۴۱/۷	۱۹	۳۱/۷	۱۰	۱۶/۷	۱۰۰
A5			۹	۱۵	۲۱	۳۵	۱۰	۱۶/۶۷	۲۰	۳۳/۳۳	۱۰۰
A6	۲	۳/۳۳	۱۰	۱۶/۶۷	۱۲	۲۰	۲۵	۴۱/۶۷	۱۱	۱۸/۳۳	۱۰۰
A7	۲	۳/۳۳	۱۱	۱۸/۳۳	۱۸	۳۰	۱۸	۳۰	۱۱	۱۸/۳۳	۱۰۰
کل	۷	۱۱/۶۳	۵۹	۹۸/۳۷	۱۴۳	۲۳۸/۳۷	۱۳۷	۲۲۸/۳۷	۷۴	۱۲۳/۳۵	۷۰۰

جدول ۲. آمار توصیفی مربوط به تکمیل و ثبات روند یادگیری حیطه‌های شناختی و مهارتی در تدریس (نگارنده، ۱۳۹۹)

سطح معناداری	T	انحراف استاندارد	میانگین	متغیر	
۰/۰۰۱	۵/۵۶	۰/۷۸	۳/۵۷	دیدن این فیلم تا چه اندازه به رفع ابهامات شما در درس کمک کرده‌است؟	A1
۰/۰۰۱	۳/۶۲	۰/۹۹	۳/۴۷	حوادث و اتفاقات مهم داستان، تا چه اندازه به‌صورت مرتب در ذهن شما مانده‌است؟	A2
۰/۰۱	۲/۸۸	۰/۸۹	۳/۳۳	دیدن این فیلم چقدر در تجسم فضای زمانی و مکانی داستان کاوه دادخواه به شما کمک می‌کند؟	A3
۰/۰۰۱	۴/۱۵	۰/۹۶	۳/۵۲	دیدن این فیلم چقدر شما را با ابزار جنگی درس قیام کاوه آشنا کرده‌است؟	A4
۰/۰۰۱	۴/۸۳	۱/۰۹	۳/۶۸	لحن راوی در خواندن ابیات شاهنامه، تا چه اندازه شما را با لحن حماسی آشنا کرده‌است؟	A5
۰/۰۰۱	۳/۹۴	۱/۰۸	۳/۵۵	اتفاقات و صحنه‌های اصلی فیلم چقدر منطبق با اطلاعات بیان‌شده در درس قیام کاوه است؟	A6
۰/۰۰۱	۲/۹۵	۱/۰۹	۳/۴۲	بازنویسی قیام کاوه و نبرد فریدون به‌صورت فیلم‌نامه، تا چه اندازه در درس نگارش (موضوعات بازنویسی حکایت، ضرب‌المثل و شعر) به شما کمک کرده‌است؟	A7
۰/۰۰۱	۷/۳۱	۰/۵۳	۳/۵۰	تکمیل و ثبات روند یادگیری در تدریس	کل

جدول ۲ نشان می‌دهد چون سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است، با اطمینان ۹۵ درصدی نتیجه گرفته می‌شود نمایش این فیلم بر تکمیل و ثبات روند یادگیری حیطه‌های شناختی و مهارتی در تدریس درس کاوه دادخواه تأثیر زیادی دارد.

نمودار ۱. پرسش‌های مربوط به تکمیل و ثبات روند یادگیری در تدریس (نگارنده، ۱۳۹۹)

نمودار ۱ نشان می‌دهد که استفاده از این فیلم، ما را به اهداف این طبقه، تا حد زیادی رسانده‌است. لحن راوی در خواندن ابیات شاهنامه در آشنایی دانش‌آموزان با لحن حماسی، با میانگین ۳/۶۸، بیشترین تأثیر را داشته‌است و همچنین توانسته است

به رفع ابهامات درس بسیار کمک کند. ابهاماتی از قبیل چهره ضحاک که ماری بر دوش دارد، میزان خفقان و استبداد در جامعه، نشان‌دادن ترس بزرگان و فرزندانگن و تمکین آن‌ها از ضحاک و گواهی‌دادن بر استشهاد، زمینه قیام کاوه، اطلاع‌رسانی ارنواز و شهرناز به فرانک از اخبار درگاه ضحاک، چگونگی جابه‌جایی فریدون از مرغزار، چگونگی ارتباط مردم و کاوه و فرانک با فریدون، خروش کاوه در درگاه ضحاک، چاره‌اندیشی ارمایل و گرمایل و حيله و زیرکی آن‌ها، تقدس و نقش گاو در داستان، چگونگی پرورش فریدون و... هرچند این فیلم در تجسم فضای زمانی و مکانی داستان کاوه دادخواه با میانگین ۳/۳۳ کمترین تأثیر را داشته است؛ چون از حد متوسط ۳ بالاتر است، تأثیر قابل قبول دارد. انطباق مطلوب صحنه‌های فیلم با درس نشان می‌دهد طرح فیلم از پیرنگ داستان عدول نکرده و از بازنویسی به بازآفرینی، کشانده نشده است؛ یعنی فیلم به متن اصلی متعهد است. تأثیر این فیلم و شاخ‌وبرگ‌دادن یا پرورش جزئیات به لحاظ گسترش مکان و شخصیت‌ها، نتیجه زیاد و مطلوبی در موضوعات درس نگارش داشته است. نکته مهم دیگر، آشنایی با ابزار جنگی، به‌ویژه گرز گاوسر فریدون است که دانش‌آموز با مشاهده آن، تصویرش را در ذهن ثبت می‌کند.

طبقه B:

جدول ۳. توزیع فراوانی و درصد پاسخ دانش‌آموزان به پرسش‌های مربوط به حیطه عاطفی و انگیزشی و الگوگیری (نگارنده، ۱۳۹۹)

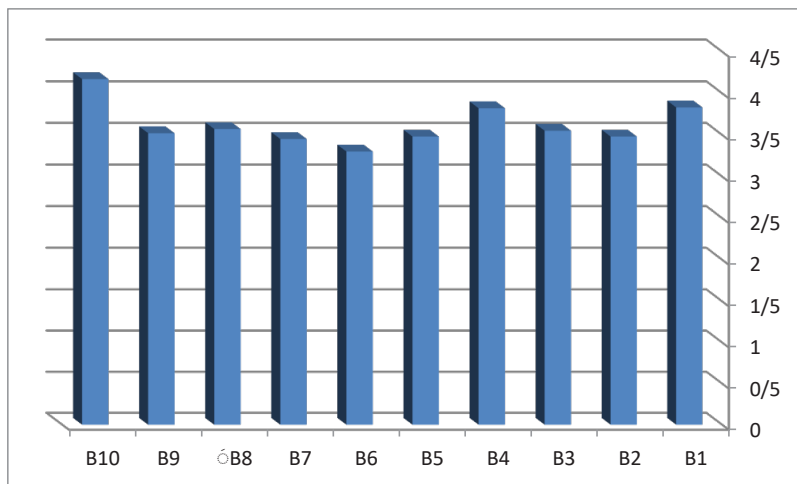
سؤال	خیلی کم		کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد		کل
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
B1		۸	۱۳/۳۳	۸	۱۲/۳۳	۳۰	۵۰	۱۴	۲۲/۳۳	۶۰	۱۰۰
B2	۳	۵	۱۳/۳۳	۱۷	۲۸/۳۳	۲۱	۳۵	۱۱	۱۸/۳۳	۶۰	۱۰۰
B3	۱	۱/۶۷	۱۳/۳۳	۲۰	۳۲/۳۳	۱۹	۳۱/۶۷	۱۲	۲۰	۶۰	۱۰۰
B4		۸	۱۳/۳۳	۱۳	۲۱/۶۷	۲۱	۳۵	۱۸	۳۰	۶۰	۱۰۰
B5	۱	۱/۶۷	۱۶/۶۷	۱۶	۲۶/۶۷	۲۵	۴۱/۶۷	۸	۱۳/۳۳	۶۰	۱۰۰
B6	۱	۱/۶۷	۱۸/۳۳	۲۴	۴۰	۱۷	۲۸/۳۳	۷	۱۱/۶۷	۶۰	۱۰۰
B7	۱	۱/۶۷	۱۸/۳۳	۱۴	۲۲/۳۳	۲۸	۴۶/۶۷	۶	۱۰	۶۰	۱۰۰
B8	۱	۱/۷	۱۲	۲۰	۲۳/۳	۱۸	۳۰	۱۵	۲۵	۶۰	۱۰۰
B9	۲	۳/۳۳	۱۸/۳۳	۱۷	۲۸/۳۳	۱۴	۲۲/۳۳	۱۶	۲۶/۶۷	۶۰	۱۰۰
B10		۳	۵	۱۴	۲۳/۳	۱۳	۲۱/۷	۳۰	۵۰	۶۰	۱۰۰
کل	۱۰	۱۶/۷۱	۱۴۹/۹۸	۱۵۷	۲۶۱/۵۹	۲۰۶	۳۴۳/۳۷	۱۳۷	۲۲۸/۳۳	۶۰۰	۱۰۰۰

جدول ۴ نشان می‌دهد چون سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است، با اطمینان ۹۵ درصدی نتیجه گرفته می‌شود که فیلم و پویانمایی بر حیطه عاطفی و انگیزشی و

الگوگیری تأثیر خیلی زیادی دارد.

جدول ۴. آمار توصیفی مربوط به حیطه عاطفی و انگیزشی و الگوگیری (نگارنده، ۱۳۹۹)

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	T	سطح معناداری
B1 دیدن این فیلم و نمونه‌های مشابه، چقدر زمینه‌آشنایی شما را با شاهنامه فراهم می‌کند؟	۳/۸۳	۰/۹۴	۶/۸۵	۰/۰۰۱
B2 دیدن این فیلم چقدر شما را به شاهنامه علاقه‌مند کرده‌است؟	۳/۴۸	۱/۱۰	۳/۴۱	۰/۰۰۱
B3 دیدن این فیلم و نمونه‌های مشابه، چقدر روحیه حماسی و شجاعت شما را تقویت می‌کند؟	۳/۵۵	۱/۰۲	۴/۲۰	۰/۰۰۱
B4 دیدن این فیلم و نمونه‌های مشابه، چقدر حس وطن‌دوستی و غرور ملی شما را برمی‌انگیزاند؟	۳/۸۲	۱/۰۲	۶/۲۲	۰/۰۰۱
B5 این فیلم چقدر در انتقال ارزش‌ها (رفتار نیک، گفتار نیک و پندار نیک) که مورد توجه شاهنامه است، به شما کمک می‌کند؟	۳/۴۸	۰/۹۸	۳/۸۱	۰/۰۰۱
B6 رفتار و گفتار پهلوانان مرد در این فیلم، تا چه اندازه می‌تواند الگوی مناسبی برای شما در زندگی باشد؟	۳/۳۰	۰/۹۶	۲/۴۲	۰/۰۲
B7 رفتار و گفتار زنان در این فیلم، تا چه اندازه می‌تواند الگوی مناسبی برای زنان جامعه باشد؟	۳/۴۵	۰/۹۶	۳/۶۲	۰/۰۰۱
B8 کشته‌شدن نیروهای اهریمنی و دشمنان در این فیلم، چقدر احساس خوشایندی به شما داده‌است؟	۳/۵۷	۱/۱۳	۳/۹۰	۰/۰۰۱
B9 واژه‌های اصیل ایرانی استفاده‌شده در فیلم را چقدر می‌پسندید؟	۳/۵۲	۱/۱۷	۳/۴۲	۰/۰۰۱
B10 نام‌های اصیل ایرانی در فیلم را چقدر می‌پسندید؟	۴/۱۷	۰/۹۶	۹/۴۲	۰/۰۰۱
حیطه عاطفی و انگیزشی و الگوگیری	۳/۶۲	۰/۵۹	۸/۱۱	۰/۰۰۱

نمودار ۲. پرسش‌های مربوط به حیطه عاطفی و انگیزشی و الگوگیری (نگارنده، ۱۳۹۹)

نمودار ۲ نشان می‌دهد نمایش این فیلم در رساندن این پژوهش به تمام اهداف

این طبقه، تأثیر بسیار زیاد دارد.

این فیلم در آشنایی دانش‌آموزان با نام‌های اصیل ایرانی با میانگین ۴/۱۷ بیشترین تأثیر و در الگوگیری از رفتار و گفتار پهلوانان مرد با میانگین ۳/۳۰ کمترین تأثیر را بر دانش‌آموزان داشته‌است و البته چون از حد متوسط ۳ بالاتر است، تأثیر قابل قبولی دارد.

جدول ۵. توزیع فراوانی و درصد پاسخ دانش‌آموزان به پرسش‌های مربوط به امکانات و توانایی‌های دیداری و شنیداری (نگارنده، ۱۳۹۹)

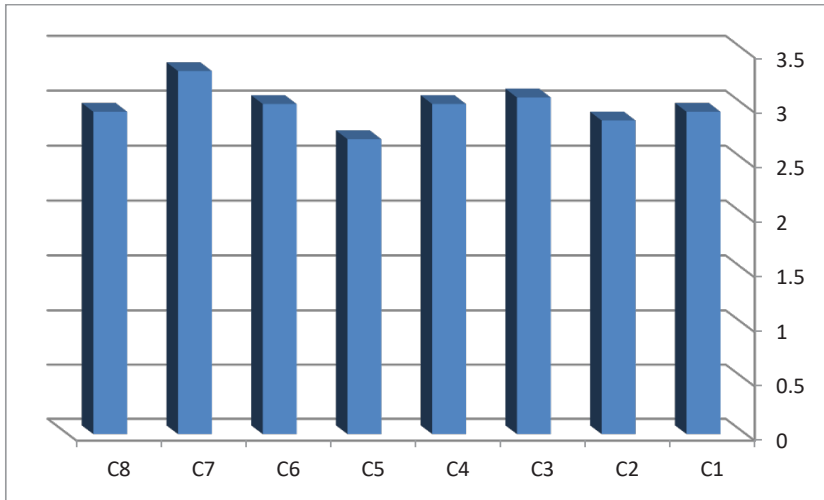
سوال	کم		خیلی کم		متوسط		زیاد		خیلی زیاد		کل	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد		
C1	۷	۱۱/۶۷	۱۲	۲۰	۲۳	۳۸/۳۳	۱۳	۲۱/۶۷	۵	۸/۳۳	۶۰	۱۰۰
C2	۸	۱۳/۳۳	۱۶	۲۶/۶۷	۱۸	۳۰	۱۲	۲۰	۶	۱۰	۶۰	۱۰۰
C3	۵	۸/۳۳	۱۶	۲۶/۶۷	۱۶	۲۶/۶۷	۱۵	۲۵	۸	۱۳/۳۳	۶۰	۱۰۰
C4	۴	۶/۶۷	۱۷	۲۸/۳۳	۱۹	۳۱/۶۷	۱۴	۲۳/۳۳	۶	۱۰	۶۰	۱۰۰
C5	۱۳	۲۱/۶۷	۱۵	۲۵	۱۴	۲۳/۳۳	۱۳	۲۱/۶۷	۵	۸/۳۳	۶۰	۱۰۰
C6	۳	۵	۱۸	۳۰	۲۰	۳۳/۳۳	۱۳	۲۱/۶۷	۶	۱۰	۶۰	۱۰۰
C7	۴	۶/۶۷	۱۴	۲۳/۳۳	۱۶	۲۶/۶۷	۱۱	۱۸/۳۳	۱۵	۲۵	۶۰	۱۰۰
C8	۵	۸/۳	۱۸	۳۰	۱۷	۲۸/۳	۱۵	۲۵	۵	۸/۳	۶۰	۱۰۰
کل	۴۹	۸۱/۶۴	۱۲۶	۲۱۰	۱۴۳	۲۳۸/۳	۱۰۶	۱۷۶/۶۷	۵۶	۹۳/۲۹	۴۸۰	۸۰۰

جدول ۶. آمار توصیفی مربوط به امکانات و توانایی‌های دیداری و شنیداری فیلم (نگارنده، ۱۳۹۹)

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	T	سطح معناداری
C1 چهره‌های پرداخت‌شده مردان در فیلم، چقدر با تصورات شما از آن شخصیت منطبق است؟	۲/۹۵	۱/۱۱	-۰/۳۵	۰/۸۳
C2 چهره‌های پرداخت‌شده زنان در فیلم، چقدر با تصورات شما از زن ایرانی در دوران پیشین منطبق است؟	۲/۸۷	۱/۱۹	-۰/۸۷	۰/۳۹
C3 دیدن این فیلم چقدر در شما رغبت به وجود آورده‌است که فیلم‌های دیگر ساخته‌شده بر اساس شاهنامه را ببینید؟	۳/۰۸	۱/۱۸	۰/۵۵	۰/۵۹
C4 صدای پهلوانان ایرانی در این فیلم، تا چه اندازه در مقبولیت این اشخاص نزد شما تأثیر داشته‌است؟	۳/۰۲	۱/۱۰	۰/۱۲	۰/۹۱
C5 آهنگ زمینه فیلم، چقدر در انتقال حس حماسی به شما کمک کرده‌است؟	۲/۷۰	۱/۲۷	-۱/۸۴	۰/۰۷
C6 توضیحات راوی، چقدر در روشن‌گری موضوع فیلم به شما کمک کرده‌است؟	۳/۰۲	۱/۰۷	۰/۱۲	۰/۹۰
C7 لحن راوی در خواندن ابیات شاهنامه چه اندازه در انتقال حس حماسی به شما کمک کرده‌است؟	۳/۳۲	۱/۲۷	۱/۹۳	۰/۰۶
C8 دیدن این فیلم، تا چه اندازه شما را با پوشش مردان و زنان در گذشته آشنا کرده‌است؟	۲/۹۵	۱/۱۱	-۰/۳۵	۰/۸۳
کل امکانات و توانایی‌های دیداری و شنیداری فیلم	۲/۹۹	۰/۷۱	-۰/۱۳	۰/۸۹

طبقه C:

جدول ۶ نشان می‌دهد چون سطح معناداری، بیشتر از ۰/۰۵ است، با اطمینان ۹۵ درصدی می‌توان نتیجه گرفت که امکانات و توانایی‌های دیداری و شنیداری فیلم مناسب نبوده‌است

نمودار ۳. سوالات مربوط به امکانات و توانایی‌های دیداری و شنیداری فیلم (نگارنده، ۱۳۹۹)

نمودار ۳، نشان می‌دهد لحن راوی در خواندن ابیات شاهنامه در انتقال حس حماسی با میانگین ۳/۳۲ بیشترین تأثیر و آهنگ زمینه فیلم در انتقال حس به دانش‌آموزان با میانگین ۲/۷۰ کمترین تأثیر را داشته‌است. در مجموع، امکانات و جلوه‌های دیداری و شنیداری فیلم در حد خوبی نیست و به اصطلاح "لب مرزی" است. فیلم و پویانمایی بر کدام مورد (تکمیل و ثبات روند یادگیری حیطه‌های شناختی و مهارتی در تدریس، حیطه عاطفی و انگیزشی و الگوگیری و امکانات و توانایی‌های دیداری و شنیداری فیلم) تأثیر بیشتری دارد.

جدول ۷. آزمون میانگین رتبه‌ها (نگارنده، ۱۳۹۹)

رتبه‌ها	میانگین رتبه‌ها	عوامل
۲	۲.۲۵	تکمیل و ثبات روند یادگیری حیطه‌های شناختی و مهارتی در تدریس
۱	۲.۳۸	حیطه عاطفی و انگیزشی و الگوگیری
۳	۱.۳۷	امکانات و توانایی‌های دیداری و شنیداری فیلم

با توجه به جدول ۷ تعیین می‌شود که نمایش فیلم و پویانمایی با توجه به میانگین ۲/۳۸ رتبه‌ها بیشترین اهمیت و تأثیر را بر حیطه عاطفی و انگیزشی و الگوگیری دانش‌آموزان دارد و پس از آن با میانگین ۲/۲۵ بر تکمیل و ثبات روند یادگیری حیطه‌های شناختی و مهارتی در تدریس تأثیر دارد.

جدول ۸. آزمون فریدمن برای رتبه‌بندی متغیرها (نگارنده، ۱۳۹۹)

تعداد	χ^2	درجه آزادی	سطح معناداری
۶۰	۳۶/۹۴	۲	۰/۰۰۱

نتایج جدول ۸ نشان می‌دهد چون سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است؛ در نتیجه بین تأثیر فیلم و پویانمایی، بر تدریس این درس از شاهنامه در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی تفاوت معناداری وجود دارد. فیلم بیشترین تأثیر را بر حیطه عاطفی و انگیزشی و الگوگیری دارد و امکانات و توانایی‌های دیداری و شنیداری فیلم، در جهت دادن به یادگیری در مرتبه آخر قرار دارد.

پیشنهادها

- زمینه مساعد پذیرش فرهنگ شاهنامه از سوی دانش‌آموزان، فرصت و موقعیتی است که پیشنهاد می‌شود از سوی معلمان ادبیات مغتنم شمرده‌شود.

- کسب هویت اسلامی- ایرانی مطمح نظر سند تحول بنیادین، بیشتر از طریق توانمندسازی حیطه عاطفی دانش‌آموزان میسر است؛ پس نمایش فیلم مناسب و باکیفیت، از تمام جهات می‌تواند در رسیدن به اهداف حیطه عاطفی و انگیزشی؛ چون علاقه به شاهنامه و کسب هویت، تهییج حس میهن‌دوستی، علاقه به نام‌های اصیل ایرانی و کاربرد واژه‌های فارسی، الگوگیری از شخصیت‌های مثبت و نیز گسترش فرهنگ اصیل ایرانی تأثیر بسیار زیاد و بسزایی داشته باشد؛ پس پیشنهاد می‌شود فیلم‌سازان با ساخت فیلم‌های باکیفیت و جذاب و معلمان با بهره‌گیری از این فیلم‌ها در تدریس درس‌های شاهنامه، بیش از پیش در گسترش موارد یادشده کوشا باشند.

- پیشنهاد می‌شود معلمان ادبیات در روند تدریس درس‌های شاهنامه از نمایش فیلم بهره‌گیرند؛ چراکه علاوه بر اهداف کتاب‌های درسی، اهداف دیگری نیز در تکمیل و ثبات یادگیری در حیطه شناختی و مهارتی؛ چون رفع ابهاماتی که از درس به‌وجود آمده و زمینه رفع آن فراهم نشده، آشنایی دانش‌آموزان با فضای زمانی و مکانی داستان، شناخت لحن حماسی، شناخت ابزار جنگی، آشنایی با بازنویسی در درس نگارش و به‌خاطر سپردن پیرنگ داستان، به‌طور غیر مستقیم برآورده می‌شود.

- با توجه به اقبال روزافزون شاهنامه در ایران و نیز فراتر از مرزهای ایران، پیشنهاد می‌شود کوشندگان هنری و فیلم‌سازان، با وجود مشکلات و موانعی؛ چون هزینه‌های بالا در تولید، دشواری بازنویسی ابیات به‌صورت فیلم‌نامه و دیگر چالش‌ها، در پی ساخت فیلم‌هایی از شاهنامه برآیند و در این مسیر از راهنمایی صاحب‌نظران ادبی غافل نباشند.

نتیجه

از بهره‌گیری نمایش فیلم عروسکی افسانه ماردوش در تدریس درس "کاوه دادخواه" برای ۶۰ نفر دانش‌آموز پایه تحصیلی یازدهم و پس از تجزیه و تحلیل آمار پرسشنامه مرتبط با آن، نتایج زیر حاصل شد:

نمایش فیلم، بیشترین اهمیت و تأثیر را با میانگین ۲/۳۸ رتبه‌ها بر حیطه عاطفی و انگیزشی و الگوگیری دانش‌آموزان داشته و پس از آن با میانگین ۲/۲۵ بر تکمیل و ثبات روند یادگیری حیطه‌های شناختی و مهارتی در تدریس اثرگذار بوده‌است.

برای رسیدن به اهداف حیطه عاطفی، نمایش فیلم توانسته است در برانگیختن حس میهن‌پرستی و شجاعت و زمینه آشنایی و علاقه به شاهنامه، نام‌های ایرانی و واژگان فارسی بسیار مؤثر باشد. نمایش این فیلم در آشنایی دانش‌آموزان با نام‌های اصیل ایرانی، با میانگین ۴/۱۷ بیشترین تأثیر و در الگوگیری از رفتار و گفتار پهلوانان مرد با میانگین ۳/۳۰ کمترین تأثیر را داشته‌است.

در تکمیل فرایند یادگیری در حیطه شناختی و مهارتی، نمایش فیلم می‌تواند به رفع ابهامات این درس، آشنایی با لحن حماسی، آشنایی با ابزار جنگی، به‌خاطر سپردن پیرنگ داستان، آشنایی با فضای داستان و آشنایی بیشتر با بازنویسی و گسترش مکان و شخصیت در درس نگارش کمک زیادی کند. در این بین لحن راوی در آشنایی دانش‌آموزان با لحن حماسی با میانگین ۳/۶۸ بیشترین تأثیر و تجسم فضای زمانی و مکانی داستان با میانگین ۳/۳۳ کمترین تأثیر را داشته‌است.

در سنجش امکانات و جلوه‌های دیداری و شنیداری این فیلم، داده‌ها نشان می‌دهند که این جلوه‌ها در حد مطلوب نیستند. در این طبقه لحن راوی در خواندن ابیات شاهنامه در انتقال حس حماسی با میانگین ۳/۳۲ بیشترین تأثیر و آهنگ زمینه فیلم در انتقال حس به دانش‌آموزان با میانگین ۲/۷۰ کمترین تأثیر را داشته‌است.

درک بهتر زمان و مکان داستان، هیجان و لذت در یادگیری، تقویت تفکر انتقادی و روحیه پرسشگری، یادگیری غیرمستقیم و الگوگیری از شخصیت‌ها، برانگیختگی عاطفه و حس میهن‌دوستی و تقویت روحیه حماسی و شجاعت، از مهم‌ترین فوایدی است که با نمایش فیلم در یادگیری درس کاوه دادخواه حاصل شده‌است.

پی‌نوشت‌ها

(^۱) برای اطلاعات بیشتر از ظرفیت‌های نمایشی شاهنامه، ر. ک. نیکویخت و زیور عالم، ۱۳۹۲: ۵۲۹.

۵۴۲؛ رضایی‌راد، ۱۳۸۷: ۱۶۷-۱۷۵؛ حاکمی‌والا و ریسی‌بهان، ۱۳۸۴: ۱-۲۲.

(^۲) تاکنون فیلم‌هایی چون رستم و اسفندیار، داستان زال، رستم و برزو، افسانه آرش و اژدهاک، افسانه بازگشت پهلوان، داستان سیاوش، تمرین برای اجرا و فیلم فردوسی، در خارج و داخل ایران ساخته شده‌اند.

منابع

- آرمین، ذبیح‌الله. (۱۳۹۳). *الگوهای نوین تدریس (مدیریت نوین فرآیندهای آموزشی و پرورشی، راهنمای کاربردی روش‌های فعال تدریس)*. سبزواری: بیهق.
- ابراهیمی، مجتبی؛ طالعی، محمدحسین. (۱۳۹۵). «آموزش زبان با کمک فیلم». *مطالعات آموزش زبان فارسی*، شماره ۳، ۷۲-۱۰۴.
- اسمیت، فیلیپ جی. (۱۳۹۰). *فلسفه آموزش و پرورش*. ترجمه سعید بهشتی فسایی، چاپ سوم، مشهد: به‌نشر.
- انوشیروانی، علی‌رضا. (۱۳۹۲). «مطالعات بینارشته‌ای ادبیات تطبیقی». *ویژه‌نامه ادبیات تطبیقی، فرهنگستان زبان و ادبیات فارسی*، شماره ۷، ۳-۹.
- بلیکر، ایروین. (۱۳۷۲). «عناصر فیلم‌نامه‌نویسی روایی». ترجمه محمد گذرآبادی، *فارابی*، شماره ۱۸، ۱۴۸-۱۷۷.
- بی‌نام. (۱۳۸۹-۱۳۹۰). *سند تحول بنیادین آموزش و پرورش*. تهران: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- پرویزی، محمد. (۱۳۸۸). «روابط بینارشته‌ای». *تندیس*، شماره ۱۶۶، ۱۱.
- چاندرا موهان، بالاساب رامانیم. (۱۳۸۹). *یادگیری و تدریس میان‌رشته‌ای در آموزش عالی: نظریه و عمل*. ترجمه محمدرضا دهشیری، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
- حاکمی والا، اسماعیل؛ ریسی بهان، مصطفی. (۱۳۸۴). «نگاهی به جلوه‌های دراماتیک در شاهنامه فردوسی و خمسه نظامی». *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران*، شماره ۱۷۶، ۱-۲۲.
- خاشی جمال‌زهی، ابراهیم. (۱۳۹۹). «تأثیر روش تدریس دیداری با استفاده از پاورپوینت، فیلم و عکس و بر مبنای الگوی مدیریت آموزشی بر یادگیری مفهومی». *مدیریت و چشم‌انداز آموزشی*، دوره دوم، شماره ۶، ۳-۱۶.
- خالقی مطلق، جلال. (۱۳۹۵). «تأثیر شاهنامه بر ادبیات نمایشی». *نمایش*، شماره ۲۰۱، ۳۶-۳۹.
- خطایی، سوسن. (۱۳۹۱). «کاربرد چندرسانه‌ای در آموزش غیرمستقیم و فرهنگ‌سازی نزد کودکان و نوجوانان با تأکید بر فیلم و بازی‌های رایانه‌ای». *رادیو و تلویزیون*، سال هشتم، شماره ۹، ۱۱۸-۱۴۱.
- دشتی، محمد. (۱۳۹۲). «فیلم و یادگیری ماندگار: نگاهی به اهداف و آثار جشنواره بین‌المللی رشد». *رشد معلم*، شماره ۲۷۷، ۱۰-۱۱.
- رضایی‌راد، محمد. (۱۳۸۷). «پیرامون برداشت نمایشی از شاهنامه». *هنر*، شماره ۷۷، ۱۶۷-۱۷۵.
- سرم، زهره و دیگران. (۱۳۸۶). *روش‌های تحقیق در علوم رفتاری*. چاپ چهاردهم، تهران: آگه.
- سکاران، اوما. (۱۳۸۸). *روش‌های تحقیق در مدیریت*. ترجمه محمد صائبی و محمود شیرازی، چاپ ششم، تهران: مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی.
- شولتز، داون. (۱۳۸۹). *نظریه‌های شخصیت*. ترجمه یوسف کریمی و دیگران، چاپ هشتم، تهران: ارسباران.
- طالبی، فرامرز. (۱۳۶۹). «نمایش‌نامه‌های ملهم از شاهنامه». *تئاتر*، شماره ۱۱ و ۱۲، ۱۰۵-۱۵۰.
- قاسمی، علی‌اصغر؛ امامی میبدی، رضیه. (۱۳۹۴). «نقش و جایگاه مطالعات میان‌رشته‌ای در رشد و توسعه علوم انسانی در کشور». *مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی*، دوره هفتم، شماره ۴، ۱-۱۹.
- کاردان، علی‌محمد و دیگران. (۱۳۷۲). *فلسفه تعلیم و تربیت*. تهران: دفتر همکاری حوزه و دانشگاه.

کی ماسی، سمیه. (۱۳۹۵). «توانمندی‌های نمایشی داستان‌های شاهنامه فردوسی». نمایش، شماره ۲۰۰، ۳۷-۴۶.

موسوی، سیدکاظم و دیگران. (۱۳۹۲). «بررسی عنصر کشمکش در داستان رستم و سهراب». ادب و زبان، شماره ۳۴، ۳۳۱-۳۵۲.

موسوی، سیدکاظم؛ زارع، فخری. (۱۳۸۷). «بررسی عنصر کشمکش در داستان سیاوش». نقد ادبی، شماره ۳، ۱۶۵-۱۹۲.

نیکویخت، ناصر؛ زیورعالم، احسان. (۱۳۹۲). «بررسی جنبه‌های نمایشی شخصیت سودابه بر اساس نظریه کنش‌مندی گریماس». زن در فرهنگ و هنر، دوره پنجم، شماره ۴، ۵۲۹-۵۴۲.

وادی، حداد؛ دراکسلر، الکساندرا. (۱۳۸۴). فناوری برای آموزش (قابلیت‌ها، پارامترها و چشم‌اندازها). ترجمه محمدرضا سرکارآرانی و علی‌رضا مقدم، تهران: نشر نی.

هاتفی، صادق. (۱۳۶۹). «گفتگویی با صادق هاتفی، نویسنده و کارگردان نمایش سوگ سیاوش: ظرفیت نمایشی شاهنامه». هنر، شماره ۱۹، ۱۷۶-۱۸۱.

Klein, J.T. & Newell, W.H. (1997). Advancing interdisciplinary studies. In J.G.

Gaff, J.L. Ratcliff & Associates (Eds.), *Handbook of the Undergraduate Curriculum: A Comprehensive Guide to Purposes, Structures, Practices, and Change* (pp. 393-415). San Francisco: Wiley & Sons.

The Role of Film Screening in New Methods of Teaching Literary Texts: Teaching *The Shahnameh*

Mohammad kazem Nazari Ghare Chomagh¹

Abstract

Educators' combining the traditional teaching approach with the new audio-visual teaching methods, apart from smoothing out the learning process, can meet the hitherto less-considered objectives regarding its emotional aspects. The present interdisciplinary research draws on disciplines of education, psychology, cinema and literature. It is an applied research in its objectives and descriptive-survey in methodology. The statistical population includes all the 11-grade students in secondary schools in Torbat-e Jám from among whom 60 students were selected based on cluster sampling. The data were collected through screening the puppet play "The Legend of the Snake-Shouldered" ("Afsanehe-Mardoosh") to teach the story "Kaveh, the Justice Seeker" ("Kaveh-e Dadkhah") in the literature textbook of the 11th grade and a researcher developed scale. The questionnaire was organized into three categories: category A includes questions that assess learning in cognitive and skill areas in teaching; category B questions are about the emotional, motivational, and modeling areas and category C consists of questions that assess the audio-visual possibilities of the film in enhancing learning. The data were analyzed through One Sample t-Test. The results show that in cognitive and emotional areas, the screening of the film has a high impact on students' completion and stability of learning, their interest in familiarity with *The Shahnameh*, their desire to build Iranian identity, modeling the characters in *The Shahnameh* and patriotism. The screening has had its highest impact on the students' interest in using original Persian names and words and the lowest impact on their interest in audio-visual effects.

Keywords: Behavioral Goals, Teaching, Film and Teaching Literature, Modeling Theory, *The Shahnameh* and Cinema.

¹ Ph.D. student of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Humanities, University of Birjand, Birjand, Iran
Mk.nazari@yahoo.com